

Proč vyznání víry?

Milé sestry, milí bratři,

jak již bylo několikrát řečeno, sešli jsme se tu společně proto, abychom vedli rozhovor a diskuzi nad návrhem našeho Vyznání víry a Zásad CB. První blok zamyšlení nese název Filozofie Zásad Církve bratrské – teologická i historická reflexe, principy. Mým úkolem v této první části je z historické perspektivy představit řekněme v obecnějších rysech téma vyznání víry jako takové, nebo přesněji ukázat, jak věroučná práce naší církve navazovala a navazuje na širší kontext vyznání/vyznávání v dějinách křesťanstva. Bratr Pavel Černý vám potom představí tuto problematiku v konkrétnějších a zúženějších rozměrech věroučného vývoje naší církve, tedy Církve bratrské. Vlastně trochu zjednodušeně řečeno, je mým úkolem si z historicko-teologického pohledu položit a hledat odpovědi na otázku: Proč vůbec vyznání víry a zásady? K čemu to může být dobré nebo užitečné? A vůbec, není to spíš nebezpečné podnikání vytvářet věroučné vyznání? Nebo dokonce: Nevede každý takový pokus vždycky nutně k deformaci evangelia? Není to zcela v rozporu s přesvědčením, že naší nejvyšší autoritou pro víru a život je Písmo, tedy s reformačním principem sola Scriptura? Jinými slovy: Nestačí nám jen Bible? Tak, znáte mě myslím už dlouho a předpokládám, že nečekáte, že budu mluvit proti potřebě vyznání... Ale: Co tedy, jaké důvody církev vedly k tomu, aby vytvářela věroučné formulace, věroučná vyznání?

Myslím, že je možné souhlasit s těmi badateli, kteří poukazují na to, že počátky takového vlastně věroučného počínání je možné zaznamenat už v samotném Písmu, a to od nejstarších dob. Ze Starého zákona můžeme alespoň namátkově a lapidárně zmínit například známé Šema Jisrael (Dt 6): Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Nebo preambule Desatera (Dt 5): Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví. To jsou celkem jednoznačná vyznání. Když se podíváme do Nového zákona, těžko asi budeme pochybovat o tom, že Pán Ježíš vystupoval s nesrovnatelným nárokem – nepůsobil jen jako učitel, který chce lidem osvětlit tu či onu skutečnost z Božího slova. Naopak vyzýval lidi, aby se rozhodli pro něj, aby se k němu přiznali a aby ho následovali. To byl cíl všeho jeho zvěstování. A již za Ježíšova života se setkáváme s vyznáními. U Mt 16,15 čteme, že se Pán učedníků zeptal: *A za koho mě pokládáte vy? A apoštol Petr mu odpovídá vyznáním: Ty jsi Mesiáš, Syn Boha živého!* Německý luterský teolog a profesor církevních dějin *Bernhard Lohse* k tomu podle mě naprosto trefně říká: *Od okamžiku tohoto vyznání nebylo doby, v níž by křesťané nestáli před úkolem vyznavačsky vyjádřit svou víru.* Jako by tedy potřeba a nutnost artikulovat vyznání patřily k základnímu genetickému vybavení křesťanské církve hned od počátku. A z různých důvodů potom byly jednoduché formulace vyznání dále rozvíjeny a podrobněji rozváděny do delších výpovědí.

Zcela jistě hlavním a nejdůležitějším důvodem, který působil, že se vyznání a s ním i učení důkladněji rozvíjely, byla skutečnost – opět silně doložená Novým zákonem – že prvotní církve se již brzy po Ježíšově vzkříšení a nanebevstoupení modlila k vyvýšenému Pánu a uctívala ho (viz např. Pavlovo modlitební zvolání Maranatha z 1K 16,22 nebo další místa, např.: Sk 7,59; Sk 9,13; Ř 10,12-14; 1K 1,2; 2K 12,8; Zj 5,12-13). Přitom modlit se můžeme jen k Bohu, jen jemu patří uctívání. Když se ale církve modlí k Ježíši Kristu, musí nutně vzniknout otázka, v jakém vztahu stojí vyvýšený Pán k Bohu. Vidíme tedy, že vývoj trojičního a christologického učení a vyznávání začíná v nejranějších dobách církve.

Vedle toho od počátku vedly křesťany k vytváření vyznání či dogmatických, věroučných výpovědí ještě i další důvody. Rád bych alespoň stručně zmínil čtyři, které se mi zdají jako nejvýraznější.

1. Potřeba vyučování

Potřeba nějak stručně, výstižně a závazně vyjádřit, artikulovat, shrnout skutečnosti víry, které by měl každý křesťan přijmout a závazně vyznávat, se objevuje pochopitelně v první řadě v souvislosti s vyučováním a vzděláváním ve víře – jednak v rámci katechumenátu, tedy přípravy nových věřících na křest, ale také při vyučování pokročilejších věřících. Je za tím jistě poznání, že víra není jen věcí intuice a momentálního nápadu, ale má konkrétní východisko a obsah, který má být předáván. Vyznání tedy pomáhá vlastní víru reflektovat, přemýšlet o ní, nějak vědomě svou víru i veřejně vyjádřit (např. při křtu). Od nejstarších dob je křesťanská víra vírou, která hledá porozumění, je to víra, usilující rozumět (*fides quaerens intellectum*), řečeno s Anselmem z Canterbury. Příkladů z dějin křesťanstva je nepočítaně, zmiňme alespoň tradici reformačních katechismů, např. Heidelberského nebo Westminsterského, abychom jmenovali alespoň ty, na něž se naše vyznání odkazuje. *Daniel L. Migliore: Pokud víra neosvobozuje ke kladení těžkých otázek, stává se nelidskou a nebezpečnou. Víra, která se neptá, brzy sklouzne do ideologie, pověry, fanatismu, sebestřednosti a modloslužby. Víra usiluje rozumět vášnivě a neúnavně, jinak ochabuje a nakonec umírá.* Víra tedy usiluje rozumět tomu, čemu věří. A pokouší se odpovídat a svoje odpovědi nějakým zhuštěným a konkrétním způsobem i vyznávat a předávat, vštěpovat dalším generacím. To je ale dynamický proces. Vyučování se nemůže realizovat jen pouhým předáním hotových vyznání, jakéhosi pokladu pravd, jde především o to, uchopit ten poklad dějin osobně, získat ho pro sebe, vyznávat. *B.Lohse: je třeba zdůraznit, že v každé epoše je ve hře nanovo celek křesťanského vyznání. Pokrok v dějinách dogmatu jednoduše neříká, že poklad křesťanského poznání narůstá, nýbrž že v každé nové době a situaci musí být vše zděděné ještě jednou nově získáno.* Každá generace se musí zabývat stále tím, k čemu ji evangelium zavazuje, a to znamená teologicky myslet. Znovu si klást Pánovu otázku: Za koho mne pokládáte vy? A nově odpovídat, osobně vyznávat.

Příkladem jednoho z nejstarších vyznání, jedné z nejstarších formulací obsahu víry nám může být vám všem známé Apoštolské vyznání víry. Vývoj Kréda je poměrně složitý, ale jeho zárodky se váží právě k různým vyjádřením víry těch, kteří měli být pokřtěni, tedy katechumenů. Zatímco ve východní části církve se dlouhou dobu používalo vícero různých formulací a panovala tam větší formulační rozmanitost, na Západě se brzy prosazuje tendence po sjednocení. Jako společné vyznání se proto začíná ujímat tzv. *Symbolum Romanum*, tj. Římský křestní symbol, jehož počátky se obvykle kladou asi do poloviny 2.století. Postupně se pak vyvíjí všeobecné pravidlo víry, do 5.století se vyvinula zhruba definitivní verze, „apoštolské vyznání víry“ – jež na Západě potom zdomácnělo

2. Potřeba misijní

Vedle této skutečnosti má církev ale také od svého Pána zodpovědné poslání zvěstovat evangelium světu, srozumitelným způsobem tlumočit víru lidem mimo církev, komunikovat a sdílet její obsah. Konkrétně formulované vyznání napomáhá víru předávat dál, zvěstovat, slouží jako výzbroj církve, pomáhá ujasnit si zvěstování. *M. Jech: Zdravá teologie je tam, kde si církev v zodpovědnosti za zvěst formuluje svá východiska víry, „brousí“ své teologické myšlení.* Je to vlastně reakce na výzvu v *1Pt 3,15: Budte připraveni vydat počet o naději, kterou máte.* Nebo ono Pavlovo: *nestydím se vydávat svědectví, neboť vím, komu jsem uvěřil. (2Tm 1,12)* Nejde samozřejmě o to, nebo nemělo by jít o to, že by církev měla zvěstovat svoje vyznání. Zvěstujeme a kážeme Boží slovo, evangelium. Vyznání a věroučné výpovědi pomáhají chápat, čemu církev věří a čemu nikoliv, a tím mohou pomoci i mně jako jednotlivci, čemu sám věřím – a co se naopak s mojí vírou rozchází, a to mi umožňuje víru sdílet, zvěstovat a vstupovat do dialogu s lidmi jiného přesvědčení či víry a vysvětlovat jim, artikulovat podstatu víry křesťanské.

3. Potřeba ochrany před jinými učenými

Třetím důvodem, proč církev od nejstarších dob utvářela a formovala určité věroučné výpovědi, byla skutečnost prakticky neustálé konfrontace s jinými, nebo přesněji řečeno falešnými učenými. Nešlo přitom ani tak o střetávání s jinými náboženskými či filozofickými koncepty, jako spíš o falešné verze apoštolského evangelia. I o tomto konfliktu nám podává barvitě svědectví už Nový zákon, ba dokonce mnohé novozákonní pasáže jsou zřetelně formulovány právě na pozadí takového vyrovnávání se s falešnými učenými. Např. ve *2K 11,4, Pavel velmi ostře vyčítá Korintským, že přijímají falešné učení „veleapoštolů“: Když někdo přijde a zvěstuje jiného Ježíše, než jsme my zvěstovali, nebo vám nabízí jiného ducha, než jste dostali, nebo jiné evangelium, než jste přijali, klidně to snášíte! Z toho asi těžko můžeme učinit jiný závěr, než že falešní učitelé, falešní apoštolové tehdy také zvěstovali Ježíše, také zvěstovali evangelium a nabízeli ducha – ale zjevně jiné, možná v něčem atraktivnější verze než byla ta verze apoštolů. Proto již novozákonní autoři formulují jednoduchá věroučná vyznání; např. *1J 4,1-3: Milovaní, nevěřte každému vnuknutí**

(*dosl. duchu*), *nýbrž zkoumejte duchy, zda jsou z Boha; neboť mnoho falešných proroků vyšlo do světa. Podle toho poznáte Ducha Božího: Každé vnuknutí, které vede k vyznání, že Ježíš Kristus přišel v těle, je z Boha; každé vnuknutí, které naopak nevede k vyznání Ježíše, z Boha není. Naopak, je to duch antikristův...* Když apoštol Jan ve svém evangeliu (1,14) říká: Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi – není to jen krásné vánoční evangelium, není to jen popis Janovy osobní zkušenosti s pozemskou Ježíšovou službou, ale je to také jednoznačné vymezení vůči všem, kteří již na konci 1.století popírali Ježíšovu tělesnou existenci, Jeho plné lidství. A nejinak tomu bylo i v dalších stoletích. Křesťanská víra znovu a znovu narážela na popírání nebo modifikování apoštolského svědectví, a to ji opakovaně vedlo k novým vyznáním, nebo k rozšiřování již existujících výpovědí víry, které měly jakýmsi závazným způsobem formulovat shodu, čemu církev věří. Např. když apoštolské vyznání víry vyznává: *Věřím v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země*, je to zřetelná hráz proti všem gnostickým proudům v křesťanství, které učí, že hmota je nějak inherentně zlá, a že starozákonní Bůh, který stvořil nebe i zemi, nemůže být totožný s nejvyšším Otcem Ježíše Krista. Nebo když církev ve 4.století řešila konflikt s ariánstvím, které církev na východě doslova trhala na kusy (Areios popíral plné a věčné božství Božího Syna), řešil tuto otázku 1.ekumenický koncil v Nikaji a přijal vyznání, které se pokouší vyjádřit vztah Otce a Syna. Je zajímavé, že otázka třetí osoby Trojice v té prvotní verzi nikájského vyznání je naprosto nerozvinutá: *a v Ducha svatého*. Teprve následný vývoj, v němž se objevila učení zpochybňující božství Ducha svatého vedla k rozšíření vyznání o formulace o Duchu svatém. Nebo příklad z novější doby – Barmenské teologické prohlášení z roku 1934, kterým se německá Vyznávající církev pevně postavila proti falešnému učení tzv. Německých křesťanů, kteří byli nástrojem nacistického novopohanství. Potřeba vyznávat víru proti deformacím biblické zvěsti bude provázet církev, dokud Pán nepřijde.

4. Ochrana před nápady jednotlivců. Nakonec bych zmínil asi jen heslovitě ještě čtvrtý důvod, proč církev utvářela a promýšlela svoje vyznání a proč je potřebuje i dnes. Vyznání víry je výsledkem reflexe v rámci společenství, myšlení víry, reflexe církve. *A.McGrath: S konceptem učení souvisí vědomá vazba na pospolitost a vědomí odpovědnosti za to, co prohlašuje; korporativní myšlení společenství přitom působí na jednotlivce a jeho chápání pravdy omezujícím způsobem.* Jako takové je tedy vyznání víry ochranou před svévolnými nápady jednotlivců, před nároky různých lídrů, že oni určují, čemu se v církvi věří a že ostatním nezbývá, než je následovat, pokud se nechtějí připravit o Boží požehnání. Vyznání jsou ochrana před fanatickým lpěním na vlastních představách a zbožnou manipulací, které se nikomu a ničemu kromě sebe nechtějí podřizovat. Příkladem z dějin může být třeba Markión a jeho veskrze svévolný pokus o stanovení biblického kánonu. Myslím, že i tento rozměr, který vyznání umožňuje – tedy ochrana společenství před svévolí jednotlivců, potřebujeme i dnes.

Pokud si klademe otázku po oprávněnosti vyznání víry, může nám být myslím rovněž užitečné uvědomit si, že je třeba vyvarovat se dvou extrémů:

1. Neurčitost, neartikulovanost a bezbřehost – tedy postoj: žádné vyznání, žádné zásady. Tato krajnost jednoznačně povede ke svévoli, ke ztrátě identity, věroučnému chaosu a zmatení i k nečitelnosti církve navenek.

2. Extrém je chápat vyznání víry jako neomylné a neměnné výpovědi, jako Boží zjevení, které je třeba zastávat například proto, že je přijala Konference. Bigotně striktní vyznání, které bude sloužit jako inkviziční mřížka, o které se prostě nediskutuje, podle mého soudu ničemu neposlouží. Naopak povede k tyranii, která uhašuje Ducha svatého a vede k modlářství, v němž má vlastní konfese v posledku větší autoritu než autorita Písma svatého. Je třeba se znovu inspirovat reformací, která opakovaně připomínala, že nejde v první řadě o to, jestli je nějaké učení zaštitěno právoplatnou autoritou, ale jestli se věroučná rozhodnutí věcně shodují s Písmem.

Pro lepší porozumění bychom si snad mohli vypomoci jednoduchým vyjádřením se dvěma různými zdůrazněními:

Písmo je AUTORITA – Pán nás svou autoritou ve svém slově zavazuje, vyzývá nás k závaznému následování. Je třeba znovu a znovu hledat a vyjadřovat, jak této Jeho autoritě rozumíme a co pro nás znamená – co znamená pro naši víru, náš život, naše zvěstování.

PÍSMO je autorita – nikoliv naše vyznání. Je třeba znovu a znovu toto naše porozumění a vyznání v trvalém teologickém rozhovoru podřizovat autoritě Písma, autoritě Božího slova.

Tyto dvě skutečnosti povedou nutně k životu v napětí. Vyznavačském napětí, které se vyznačuje až vášnivou a horlivou touhou poznávat a znát a milovat pravdu Božího slova a znát a milovat věčného a svatého Boha, který si nás padlé hříšníky tak zamiloval, že za nás dal svého jediného Syna. Je to touha, která vyznává víru, vyznává Krista – ne v sebevědomé pýše, ale v chudobě Ducha, ne v elitářském autismu, ale v zápasu o svět, ne se samosvojnou arogancí, ale v naprosté závislosti na Boží milosti, ne ve spoléhání na moudrost a sílu lidí, ale s modlitbou, která vyzývá Ducha svatého. A to je poslední a hlavní důvod všeho, kým jsme a proč tu jsme a k čemu i potřebujeme vyznání a k jakému cíli nás vyznání má vést. Tím cílem je uctívání. Vždyť – řečeno s Westminsterským katechismem – smyslem života člověka je oslavovat Boha a věčně se v něm radovat.